

Nieuw Nederlands Junior

Opstapprogramma Taal

Groep 8

Domein Taalkennis 1

Maak eerst
de instaptoets
en dan
het maatwerk.

Bijwoord

1 Lees de zinnen en beantwoord de vragen.

- Onderstreep in elke zin de bijwoorden.
 - Op voetbal doet hij regelmatig mee met wedstrijden.
 - Vandaag heeft hij iemand flink getackeld.
 - De scheidsrechter stuurde hem direct het veld uit.
 - Daarna ging de wedstrijd rustig verder.
- Welke bijwoorden horen bij een werkwoord? Welke bijwoorden zeggen iets over de tijd?

Bijwoorden bij een werkwoord zijn: flink, rustig

Bijwoorden die iets over de tijd zeggen zijn: regelmatig, vandaag, direct, daarna

> M: 1, 2

Directe en indirecte rede

2 Lees je in de zin directe rede of indirecte rede?

	directe rede	indirecte rede
1 'Mag ik wat lekkers?' vroeg ik.	☒	☐
2 Mijn moeder zei dat ze dat niet goed vond.	☐	☒
3 Ik vroeg of ik wel een appel mocht.	☐	☒
4 'Vooruit dan maar,' zei ze. 'Een appel is tenminste gezond.'	☒	☐
5 'Dank je,' zei ik en ik nam een stukje appelcake.	☒	☐

Tip

Bij directe rede lees je wat iemand letterlijk zegt.

> M: 3, 4

Persoonlijk voornaamwoord

- 3 Lees de tekst. Onderstreep alle persoonlijke voornaamwoorden.

Wij hebben jouw taart gegeten. Hij was heerlijk! Ik denk dat ik hem ook een keer ga maken. Mag ik jouw kookboek dan lenen? Dan lukt het mij vast ook om hem te maken.

Tip

'Het' kan soms ook een persoonlijk voornaamwoord zijn! En let op: voor een *zelfstandig naamwoord* staat een *bezittelijk voornaamwoord* (jouw boek, mijn fiets).

> M: 5, 6

Meewerkend voorwerp

- 4 Is het onderstreepte zinsdeel een meewerkend voorwerp?

	meewerkend voorwerp	geen meewerkend voorwerp
1 Ik gaf <u>mijn moeder</u> een zoen.	☒	☐
2 Mijn broer heeft <u>mij</u> een geheim verteld.	☒	☐
3 Zij maakte <u>een mooi schilderij</u> .	☐	☒
4 Onze juf vertelde <u>een leuk verhaal</u> .	☐	☒
5 Wij gaven <u>de kat</u> voer.	☒	☐

Tip

Begint een zinsdeel met 'aan' of 'voor' of kun je dat ervoor denken? Dan is het een meewerkend voorwerp.

> M: 7, 8

Zinnen met *oorzaak* en *gevolg*

5 Lees de zinnen. Wat is de oorzaak en wat is het gevolg? Omcirkel.

1 De winter was heel streng. In het voorjaar waren de rivieren vol met smeltwater.

De winter was heel streng.

oorzaak / gevolg

De rivieren waren vol met smeltwater.

oorzaak / **gevolg**

2 Na de regen was al het gereedschap doorweekt. Het dak van de schuur was lek.

Na de regen was het gereedschap doorweekt.

oorzaak / **gevolg**

Het dak van de schuur was lek.

oorzaak / gevolg

3 Het was een slechte zomer. De aardappeloogst mislukte.

Het was een slechte zomer.

oorzaak / gevolg

De aardappeloogst mislukte.

oorzaak / **gevolg**

Tip

Wat *eerst* gebeurt is de oorzaak.
Wat *daardoor* gebeurt is het gevolg.

> M: 9,10

Zinnen met een *tegenstelling*

6 In welke drie zinnen staat een tegenstelling?

- A Hij pakt de fiets, want hij wil gaan fietsen.
- B Hij pompt zijn band op, hoewel hij niet gaat fietsen.
- C Mijn zus eet een boterham, maar ik eet alleen een appel.
- D Nola eet brood met kaas, een slaatje en een banaan.
- E Sonya wist niet of zij naar links of naar rechts moest.
- F Xavier sloeg linksaf. Zijn broer echter, ging rechtdoor.

Tip

Kijk naar de signaalwoorden.
Woorden die bij een tegenstelling horen, zijn bijvoorbeeld: *maar*, *daarentegen*, *hoewel*, *echter*, *toch*.

> M: 11

Zinnen met een *conclusie*

7 Lees de tekst hieronder en onderstreep de zin met de conclusie.

Woensdag hebben we met onze groep een actie gehouden voor een schone buurt. We hadden spandoeken gemaakt en folders, die we hebben uitgedeeld. Veel mensen zijn het met ons eens en ook de burgemeester kwam kijken. Uit dit alles blijkt dat de actie succes heeft en dat er echt iets gaat veranderen!

> M: 12, 13

Zinnen met een *opsomming*

8 Is het een opsomming of niet?

	opsomming	geen opsomming
1 Bij voetbal draait het om behendigheid. Tevens is teamgeest belangrijk.	☒	☐
2 Het doel is om zoveel mogelijk doelpunten te scoren. Daarnaast moet je overtredingen vermijden.	☒	☐
3 Aan het eind van de wedstrijd wordt gekeken hoeveel gele kaarten er zijn uitgedeeld.	☐	☒
4 Na afloop drinken de teams samen een colaatje en wordt de wedstrijd geëvalueerd.	☒	☐

Tip

Woorden die een opsomming aangeven, zijn bijvoorbeeld: *en, tevens, daarnaast.*

> M: 14, 15

Uitleg

Woordsoort bijwoord

Een **bijwoord** zegt iets over een woord dat **geen zelfstandig naamwoord** is.

- *Ik lees een goed boek.* Goed zegt iets over boek. Boek is een **zelfstandig naamwoord**. Goed is een **bijvoeglijk naamwoord**.
- *Ik kan goed zwemmen.* Goed is nu een **bijwoord**, want het zegt iets over het werkwoord zwemmen.

- *Ik lees een heel goed boek.*
- *Ik kan heel goed zwemmen.* Heel is in beide zinnen een **bijwoord**.

Een bijwoord kan ook iets zeggen over **de tijd**.

- *Morgen ga ik voetballen. Straks komt mijn beste vriend.*

Je vindt het bijwoord door een vraag te stellen: **Hoe** kan ik zwemmen?
Wanneer ga ik voetballen?

1 Lees de tekst en zet een streep onder alle bijwoorden die iets zeggen over de tijd.

Meester zei laatst dat 'Kruistocht in spijkerbroek' een goed verhaal is. Daarom zijn we vandaag naar de film geweest. Eerst was er een voorfilm, maar daarna begon het verhaal. Ik was er direct van onder de indruk. Nu wil ik het boek ook gaan lezen!

2 Kijk naar het onderstreepte woord. Is het een *bijwoord* of een *bijvoeglijk naamwoord*?

	bijwoord	bijvoeglijk naamwoord
1 Hij had <u>lang</u> naar deze dag uitgekeken.	☒	☐
2 Hij was moe van de <u>lange</u> wandeling.	☐	☒
3 Ik vond het een <u>bijzondere</u> film.	☐	☒
4 Hij vond het een <u>bijzonder</u> mooi boek.	☒	☐

Uitleg

Directe en indirecte reden

Wat iemand zegt, kan in een verhaal op twee manieren worden opgeschreven.

Tim zegt: 'Ik ga morgen naar het strand.'

'Ik ga morgen naar het strand,' zegt Tim.

Er staat letterlijk wat Tim zegt. Dit noem je de **directe rede**.

Wat iemand zegt staat tussen **aanhalingstekens**.

Tim zegt dat hij morgen naar het strand gaat.

In een **gewone zin** staat dat Tim iets heeft gezegd.

Dit noem je de **indirecte rede**. Er wordt verteld wat iemand heeft gezegd.

3 Je leest zinnen met directe rede. Maak er zinnen met indirecte reden van.

1 'Zet je computer uit,' zei papa tegen mij.

Papa zei (tegen mij) dat ik mijn computer uit moest zetten.

2 'Mag ik nog even doorgaan?' vroeg ik.

Ik vroeg of ik nog even door mocht gaan.

3 'Goed, als je voor het eten maar klaar bent,' zei papa.

Papa zei dat het goed was, als ik voor het eten maar klaar zou zijn.

4 Vul de juiste leestekens in. Kies uit *punt, komma, vraagteken* en *aanhalingstekens*.

1 'Ga je mee naar buiten?' vroeg Yke. _

2 Ik zei dat ik eerst mijn boek uit wilde lezen. _

3 'Zal ik dan over een kwartier terugkomen?' vroeg Yke weer. _

4 'Goed,' zei ik. 'Dan ben ik wel klaar. _

Uitleg

Persoonlijk voornaamwoord

Een **persoonlijk voornaamwoord** is een woord dat **verwijst naar iets of iemand**. Persoonlijk voornaamwoorden zijn: **ik, mij, jij, je, jou, u, hij, hem, zij, ze, haar, het, wij, ons, jullie, hun, hen**.

Zij gaan jullie iets vertellen.

Het is alleen een persoonlijk voornaamwoord als het een *zinsdeel* is en je het door 'dat' kunt vervangen. **Het gaat je vast lukken.**

Hen en hun gebruik je als je naar **personen** verwijst.

– Staat er een **voorzetsel** voor? Dan is het **hen**.

Ik heb het boek aan hen gegeven. Ik heb bij hen gegeten.

– Staat er **geen voorzetsel** voor, maar kun je het er wel bij denken?

Dan is het **hun**.

Ik heb hun het boek gegeven.

– Staat er **geen voorzetsel** voor en kun je het er ook **niet** bij denken?

Dan is het weer **hen**. *Ik heb hen in het boek zien lezen.*

5 In welke zinnen is 'haar' een persoonlijk voornaamwoord?

- A Zij leest in haar boek.
- B Het is haar gegeven door een goede vriend.
- C Hij wist dat hij haar er een plezier mee deed.
- D Zal het haar lukken om iets leuks terug te geven?
- E Misschien kan ze hem haar voetbal geven?

Tip

Staat er een zelfstandig naamwoord achter 'haar'? Dan is 'haar' een bezittelijk voornaamwoord. *Haar* boek, *haar* fiets.

6 Kies *hen* of *hun*.

- 1 Ik heb hen / hun te eten gevraagd.
- 2 Heb je hen / hun de uitnodiging gegeven?
- 3 We zullen wel zien of het hen / hun bevalt.
- 4 Na afloop gaan we met hen / hun een potje voetballen.
- 5 De volgende dag zullen we hen / hun vragen wat ze ervan vonden.

Uitleg

Meewerkend voorwerp

Soms staat in een zin een meewerkend voorwerp. Dat is een **zinsdeel**.

Een meewerkend voorwerp herken je zo:

- het zinsdeel begint met **aan** of **voor**.
- als het zinsdeel niet begint met aan of voor, kun je dat erbij denken.

Hij geeft mij een tip. Hij geeft aan mij een tip.

Je kunt een meewerkend voorwerp vinden door de volgende vraag te stellen:

Aan of voor + wie of wat + onderwerp + gezegde?

Aan of voor wie geeft hij een tip? Aan mij.

7 Onderstreep in de tekst de meewerkende voorwerpen.

Op zijn verjaardag gaf ik hem een cadeautje. Ik had een leuk boek uitgezocht. Dat had ik mooi voor hem in laten pakken. Toen ik toch in de winkel stond, heb ik voor mijzelf ook meteen iets leuks gekocht.

8 Wat is het lijdend voorwerp en wat is het meewerkend voorwerp in de zin?

	lijdend voorwerp	meewerkend voorwerp
1 Ik gaf mijn vriend een boek voor zijn verjaardag.	<u>een boek</u>	<u>mijn vriend</u>
2 Dat kostte mij al mijn zakgeld.	<u>al mijn zakgeld</u>	<u>mij</u>
3 Hij gaf mijn cadeau door aan zijn broer.	<u>mijn cadeau</u>	<u>aan zijn broer</u>
4 Je snapt, ik geef hem niks meer.	<u>niks meer</u>	<u>hem</u>

Tip

Voor het lijdend voorwerp: maak er een vragende zin van die begint met 'wat'. Het antwoord is het lijdend voorwerp.

Uitleg

Zinnen met oorzaak en gevolg

Een schrijver zorgt dat de zinnen logisch op elkaar volgen. Informatie in zinnen is daarom met elkaar verbonden. We noemen dat het **verband** in de tekst.

In een tekst kunnen oorzaak en gevolg zo'n verband zijn.

Er gebeurt iets (**oorzaak**) en daardoor gebeurt iets anders (**gevolg**).

Woorden die een oorzaak aangeven, zijn bijvoorbeeld: **doordat, wegens, de oorzaak is.**

Woorden die een gevolg aangeven, zijn bijvoorbeeld: **hierdoor, daardoor, waardoor, het gevolg is.**

*Doordat er een steen in het gras lag, ging de grasmaaier kapot.
Er lag een steen in het gras, waardoor de grasmaaier stuk ging.*

9 In welke zinnen staan oorzaak en gevolg?

Kies het juiste antwoord.

- A Gisteren zijn we op vakantie gegaan. We gingen met het vliegtuig.
- B Het was mooi weer, waardoor de reis rustig verliep.
- C Vandaag sloeg het weer om. Daar had niemand op gerekend.
- D Wegens de storm konden er geen vliegtuigen meer landen.

10 Welk woord past in de zin?

Kies uit:

- 1 De trein was te laat, **doordat** _____ er een bovenleiding geknapt was.
- 2 **De oorzaak was** _____ de zware sneeuwval van de afgelopen dagen.
- 3 **Hierdoor** _____ stonden reizigers lang op het perron te wachten.
- 4 Er werden bussen ingezet, **waardoor** _____ reizigers toch naar hun bestemming konden.
- 5 Iedereen krijgt zijn reisgeld terug **vanwege** _____ het ongemak.

Uitleg

Zinnen met een tegenstelling

Een tegenstelling in een zin geeft aan dat iets heel anders is dan daarvoor, of zelfs het tegenovergestelde is.

Signaalwoorden die bij een tegenstelling kunnen worden gebruikt zijn: **maar, daarentegen, hoewel, toch, echter.**

Hij zegt dat het waar is, maar ik denk dat hij liegt.

Hij zegt dat het waar is. Het is echter een leugen.

Maarten gelooft hem. Lucas daarentegen denkt dat hij liegt.

Hoewel Maarten hem gelooft, denken Lucas en ik dat hij liegt.

11 Maak van de zinnen nieuwe zinnen met een tegenstelling.

- 1 Ik dronk melk bij mijn eten. Mara wilde liever thee.

Gebruik: *maar*

Ik dronk melk bij mijn eten, maar Mara wilde liever thee.

- 2 Mijn broer kan mooi schilderen. Mijn zus kan beter houtzagen.

Gebruik: *daarentegen*

Mijn broer kan mooi schilderen. Mijn zus daarentegen, kan beter houtzagen.

- 3 Ik kan de sommen niet maken. Ik doe erg mijn best.

Gebruik: *hoewel*

Hoewel ik erg mijn best doe, kan ik de sommen niet maken.

- 4 Hij zegt dat hij het boek mooi vindt. Ik vind er niks aan.

Gebruik: *echter*

Hij zegt dat hij het boek mooi vindt. Ik vind er echter niks aan.

Uitleg

Zinnen met een conclusie

Soms trekt een schrijver of spreker in zijn tekst een **conclusie**. Een conclusie is een besluit dat je neemt nadat je iets hebt onderzocht en er goed over hebt nagedacht.

Ik kom tot de conclusie dat dit geen goed plan is.

Woorden die wijzen op een conclusie zijn: **dus, hieruit volgt, vandaar dat, uit dit alles blijkt, kortom, dat betekent.**

12 In welke zinnen staat een conclusie?

- A** Brian is niet snel of behendig, hieruit volgt dat hij niet goed is in sport.
- B** Fabio kan goed koken. Dat betekent dat er elke dag iets lekkers op tafel staat.
- C** Gigi heeft gauw dorst, vandaar dat ze een flesje water meeneemt.
- D** Joyce zie je vaak op een step. Dat vindt ze leuker dan een skateboard.
- E** Malou zit op gitaarles, want ze wil goed gitaar leren spelen.

13 Lees de zinnen en schrijf ze opnieuw, met een conclusie.

Het asiel kan uitbreiden. Er is genoeg geld ingezameld.

1 Gebruik: *hieruit volgt*

Er is genoeg geld ingezameld. Hieruit volgt dat het asiel kan uitbreiden.

2 Gebruik: *dat betekent*

Er is genoeg geld ingezameld. Dat betekent dat het asiel kan uitbreiden.

3 Gebruik: *vandaar dat*

Er is genoeg geld ingezameld, vandaar dat het asiel kan uitbreiden.

Uitleg

Zinnen met een opsomming

Er is sprake van een opsomming als er dingen achter elkaar worden opgenoemd.

De volgende signaalwoorden kunnen wijzen op een opsomming: **en, ook, daarnaast, verder, vervolgens, zowel...als, bovendien, tevens**. Een **dubbele punt** kan ook op een opsomming wijzen.

Je hebt zowel een schaar als karton en stevige lijm nodig.

Je hebt nodig: een schaar, karton en stevige lijm.

Je hebt een schaar en karton nodig. Tevens moet je stevige lijm hebben.

In een opsomming kun je ook woorden tegenkomen als **ten eerste, ten tweede, ten slotte**.

14 Maak de zinnen af, zodat een opsomming ontstaat. Verbind.

In een goed recept staan zowel de ingrediënten,	Daarnaast heb je een kom nodig en een taartvorm.
Om een taart te maken, heb je nodig:	als de werkwijze vermeld.
Een mixer is onmisbaar.	Tevens verwarm je de oven voor.
Als voorbereiding zet je alles klaar.	Vervolgens nodig je je vrienden uit om hem te komen proeven.
Als de taart klaar is versier je hem, bijvoorbeeld met slagroom en vruchten.	bloem, boter, eieren en suiker.

15 In welke zinnen lees je een opsomming?

Kies de juiste antwoorden.

- A** Eerst ging ik ontbijten. Vervolgens wilde ik de hond uitlaten.
- B** Het was een grauwe ochtend. Gelukkig was het wel droog.
- C** Ik deed mijn jas aan. Verder zocht ik mijn laarzen op.
- D** Onze hond speelt graag met zijn bal. Bovendien zoekt hij overal takken.
- E** Toen de zon ging schijnen, maakten we nog een extra rondje.